

Hony ŠAFRA

ALBÁNIE

Poznámky, fakta, dojmy, smyšlenky i domněnky
hloupého českého Honzy,
putujícího překrásnou zemí, jejíž obyvatelé stále bojovali
proti někomu i proti sobě,
a protože nepochopili ani komunismus, ani kapitalismus,
vybojovali si právo zůstat chudí.

Září 2017

Tento spisek není v žádném případě odborným textem vědeckým, historickým, botanickým, zemědělským, ekonomickým či kulturně-osvětovým.

Čtenář ho může číst pouze s vědomím rizika možného poškození psychického následujícího po nezdravé zvědavosti. Nebude-li čtenář po přečtení autorovi spílat a hrozit mu všemožnými následky, bude to pak autor považovat za odměnu, v jakou si vůbec **nedoufal troufat** ☺.

Autor spisku přijímá odpovědnost za všechny gramatické a tiskové chyby či překlepy, které se navzdory několikerému čtení (i za pomoci další češtiny znalé osoby) nepodařilo dohledat.

Spisek je volnou součástí prezentací fotografií z cest, sestavených v PowerPointu
Albánie 2017

Vyšlo samizdatem 1. vydání

Copyright © Ing. Jan Šafra (*1948), 2017 © HONYzdat, 2017

Nekomerční rozmnožování povoleno.

Varování: Kopírováním a rozmnožováním tohoto spisu nelze zbohatnout!

Úvod (aneb Matoucí Balkán)

Jak správně vystihla moje lepší polovička, při cestě na Balkán jsme se dvakrát spletli.

Poprvé, když jsme jeli do Turecka a projížděli omšelým Bulharskem, věděli jsme sice, že jsme na Balkáně a tudíž jsme očekávali, že to v Turecku bude ne-li stejné, pak tedy horší. Po přechodu turecké hranice jsme již na prvních metrech tureckého území zažívali kulturní šok, neb jsme zcela nečekaně vjeli do velmi moderní země.

Podruhé, když jsme přes Chorvatsko a Černou Horu, balkánské země vcelku moderní, vjeli do Albánie s očekáváním, že to bude přinejmenším stejné. Opět omyl, vjeli jsme do země opravdu „balkánské“ v tom horším slova smyslu a opět jsme zírali.

Dopředu jsme vlastně o Albánii nevěděli nic. Snad jen z dob bolševika, že to byli pomýlení soudruzi, kteří opovrhli sovětským dobrodiním, přimkli se k Číně, a po bratrské pomoci československým soudruhům v boji proti kontrarevoluci v roce 1968 vystoupili z Varšavské smlouvy. A snad ještě, že po zhroucení komunistického režimu celá země propadla tzv. pyramidovým hrám, což způsobilo značné obohacení prvních organizátorů a zbídačení všech ostatních, a že tam tedy následkem toho padla vláda, ovšem s proběhlými přesuny financí se už stejně nic dělat nedalo.

CK Mayer&Crocus inzerovala pobytově-poznávací zájezd slovy Albánie – divukrásná perla Balkánu, hlas lidu obecného, který tam již byl, zněl rovněž pozitivně, tak proč to nezkusit? I jeli jsme tam.

Dlouhá cesta

Na první pohled to vypadalo, že ta Albánie není zase tak strašně daleko. Ve skutečnosti to nebylo o moc blíže, než cesta do Španělska, i když 32-hodinové jízdy autobusem z Madridu do Hradce Králové se může rovnat snad už jen putování pro Transsibiřské magistrále. Cestování dnes komplikují všelijaké povinné přestávky pro odpočinek řidičů, což se koneckonců dá pochopit. Znamená to ovšem zařadit cestou mj. devítihodinovou přestávku, kdy řidiči nesmějí na startovní klíček ani sáhnout, tedy ani otevřít dveře sklerotikům, kteří si zapomněli v autobuse deštník nebo svačinku, protože by nesmlouvavá elektronika zaregistrovala přerušování přerušování, a tedy odpočinek by nebyl souvislý. Tuto nařízenou pauzu jsme už zažili v Barceloně, tentokrát nás „postihla“ v chorvatském Dubrovniku. Do Dubrovniku jsme dorazili poměrně brzy ráno, ještě za tmy, a tak jsme se v autobuse dospávali dokud se nezačalo nad obzorem zvedat sluníčko. Pak jsme byli vypuzeni z dopravního prostředku – pláštěnky, deštníky, svačinky, klobouky a foťáky sebou. Den se ale povedl, strávili jsme ho ve starém Dubrovniku, prošli se po jeho hradbách a kličkovali mezi davy turistů, odpočinuli si u kávičky. Stopy války už byly zahlazeny a paradoxně zuřivé ostřelování Dubrovniku připomínaly jen všude nové střechy, původní totiž byly za války poničeny. A snad také ulice Obránců Dubrovníka. V podvečer jsme pokračovali autobusem na nocleh v Černé Hoře, přičemž jsme se svezli trajektem přes Kotorský záliv a skončili v soukromých apartmánech v přímořském letovisku Petrovac. Absolvovali jsme tam tedy tranzitní nocleh a na albánskou hranici už to nebylo moc daleko. Ve městě Bar nás zastavila policie, ale vcelku nic závadného neshledala. Údajně se jednalo o běžné šikanování turistů, Černou Horou jen projíždějících a mířících utrácet peníze do Albánie. Tedy jistá ukázka balkánské revnivosti. Pak už nás jen zarazilo, že na albánskou hranici jsme se museli proplétat po cestách málem polních, neboť jediný blízký hraniční přechod se

Skipetari neboli Albánci, kdysi obyvatelé Ilyrie

(Ne, že by se toho moc změnilo... ☺)

nachází na pahorkatině dosti vzdálené od pobřeží a svědčí o tom, že o přátelských vztazích mezi balkánskými národy se asi opravdu nedá moc mluvit. Hraniční kontrola proběhla nečekaně rychle a už jsme byli na albánském území. Okolí se z hlediska nápisů, cedulí a firem stalo nesrozumitelným – opustili jsme slovanské území, kde by se člověk vcelku i bez znalosti místního jazyka domluvil, tady to byl problém.

Zkoukli jsme pevnost Rozafa nad Skadarem a pak opět naloženi do autobusu pokračovali na jih. Cestou jsme dobyli město a pevnost Krujë (Kruž) a pokračovali až do jižní části Albánie k Vlorskému zálivu, kde nás čekal 3* hotel Regina a vícedenní pobyt v něm.

Nebudeme zde dále popisovat vše deníkovým způsobem, bylo by to asi nudné, ale zkusíme se na vše podívat spíše s nadhledem a s přihlédnutím k místním zvláštnostem a zajímavostem. Je jich tu to totiž spousta.

Albánci a albánština

Jednoduchý nadpis, složitá podstata. Albánie je cosi jako "Bílá země" na rozdíl od Černé Hory. Albánců (postaru též Skipetarů) je zhruba 7 milionů, pokud za Albánce považujeme lidi, hovořící „albánsky“. Nejvíce jich žije v samotné Albánii a v násilně odtrženém srbském Kosovu. Významné menšiny ovšem žijí také v Makedonii a v Černé Hoře. Do Kosova, Makedonie a Černé Hory se Albánci dostali ponejvíce v dobách osmanských, kdy Turci umožňovali Albáncům usídlit se v relativně úrodných krajích, vyliďněných válkou, morem či hladomorem. Toto dosídlení se trochu podobá zvaní německých kolonistů na území Koruny české, které praktikovali čeští králové. Další významné počty Albánců pak žijí roztroušeně v diaspoře jak v Evropě, tak v Americe.

Jenže... Zatímco Italové se za druhé světové války pokusili vytvořit Velkou Albánii pod svým vlivem, Albánci tuto ideu za svou většinou nepřijali. Drží se ji (byť to nahlas moc nevykřikují)

hlavně Albánci kosovští a zčásti i makedonští). Albánští Albánci o Velkou Albánii nestojí, oprávněně namítají, že zahraniční Albánci už jsou někým mentálně odlišným, mají odlišnou historii, jinou životní zkušenost i jinou kulturu. Nejvíce odmítají Albánce kosovské, protože jsou to „mafíáni“, kteří jim kazí jméno v Evropě i ve světě. Vlastní Albánie má sice také problémy s mafii a korupcí, ale jen jaksi v rámci domácího písečku.

To jsme ovšem teprve na začátku složitosti. Problémem je „albánština“. Dosud neexistuje žádná

kodifikovaná verze jednotného albánského jazyka. Zůstaneme-li jen na půdě dnešní Albánie, pak v jejím rámci existují dva „národy“. Na severu Gegové, hovořící gegštinou, na jihu pak Toskové, jimž je vlastní toskičtina. Se snahou dospět k jednotné albánštině ale neuspěl ani diktátor Hodža. Většina politiků jeho éry pocházela z jihu a tak se pokusil v roce tuším 1972 vytvořit spisovnou albánštinu na základě toskičtiny s prvky gegštiny, přičemž ve veřejném životě byla gegština zatlačována do pozadí. Po pádu komunistického režimu ale gegština ožila, gegsky ostatně mluví asi 2/3 Albánců. Literatura dnes vychází jak v toskičtině, tak v gegštině, a přes značnou podobnost nejsou tyto dva jazyky totožné. Aby to bylo ještě „veselejší“ má gegština tři nářečí a jedno z nich dvě varianty, toskičtina má dvě nářečí a to jižní pak dvě varianty.

Jediné, co se podařilo sjednotit, je písmo. Do roku 1908 se používaly 4 varianty latinky, 2 varianty řeckého písma, turecko-arabské písmo a cyrilice. Nyní se už po letitých snahách jedná jen o používání upravené či doplněné latinky. Ono samo prosazení latinky není tak jednoduché, jak by se nám, kteří jsme na ni od mala zvyklí, tak jednoduché. Latinka pochází, jak název napovídá, z doby antické říše římské a je tedy svázána s římským katolicismem. Pravoslaví ovšem pracuje s cyrilicí a řeckým písmem (či s azbukou), je v těchto písmech celé tradiční náboženské písemnictví a na něm se také učily děti v rodinách příslušného vyznání. V Turecku to vyřešil osvícený diktátor Kemal Atatürk tak, že prostě nahnal násilím i kouzlem své osobnosti veškerou populaci do škol a všichni se prostě museli latinku naučit – arabské písmo zůstalo jen jako kaligrafická výzdoba mešit, a většina Turků už mu dnes nerozumí. Albánie ovšem jako malá země ve styku s katolicismem, pravoslavím a islámem to měla o dost složitější, nehledě na to, že i na jejím území žilo poměrně hodně menšin, na jihu hlavně řecká, byť později většinou emigrovala do Řecka.

Historický pohled na albánské ženy

nikoliv, záleží na souvislosti (xh = dž, albánský diktátor Hoxha se tedy u nás píše Hodža, ale často se u méně známých osobností či obcí ponechává pravopis původní). Velmi časté je používání písmene „ë“, které se běžně přepisuje jako „a“, ale je to jakýsi neurčitý zvuk. Takže, turisto, plácej se v tom, jak umíš!

Něco takového jako národ (v našem pojetí) tedy v Albánii teprve vzniká. U národa se dá, alespoň laicky, očekávat společný jazyk, společná historie, nějaké sjednocující ideje nebo náboženství, společná a pokud možno soběstačná ekonomika. U nás je ten proces opačný. Český jazyk ovládá málokdo (byť si všichni myslí, že mluví „česky“ – stačí se podívat na úděsnou úroveň většiny maturitních prací z češtiny), o společné historii se mluvit nedá, protože historii tak dlouho přepisujeme při každém politickém otřesu, až vlastně žádnou (obecně přijímanou) nemáme, náboženství jsme masově odmítli a nahradili ho vírou v horoskopy, v reklamu a sliby politiků, slavíme náboženské svátky, dokonce nově Velký pátek, ale nevíme proč, jsme ochotni „jednotně česky“ hopsat při nějakém sportovním spektaklu, ale společná oslava státních svátků je nám cizí, a společné národní hospodářství je skupováno cizinci, drancováno socialisty všeho druhu a sekýrováno bruselisty.

Náboženství v Albánii

Existují sice různé statistiky, ale přesně to asi neví nikdo. Dá se zhruba říci, že dvě třetiny Albánců jsou muslimové a o zbylou část se významně dělí křesťané (katolíci a ortodoxní neboli pravoslavní) a nevýznamně bezvěrci či jinověrci.

V současnosti je pro Albánii typická náboženská tolerance. Projevuje se to například tak, že všechna vyznání oslavují všechny své svátky společně. Do značné míry za to může režim Envera Hodži, který náboženství a náboženské obřady striktně zakázal, věřící všech vyznání tak zahnal do ilegality. Zbouráno, kromě nejvýznamnějších památek, bylo mnoho mešit i kostelů. Tím se všechna vyznání dostala na stejnou „nulovou úroveň“ a jejich vyznavači si uvědomili, že mezi nimi jsou sice významné rozdíly liturgické, ale nikoliv filosofické, neboť všechna jsou monoteistická, uznávající

existenci jednoho Boha. Ostatně křesťanství se odštěpilo od judaismu v dobách počátku našeho letopočtu a islám se sám definuje jako snaha o nápravu omylů judaismu a křesťanství, přičemž je ještě o sedm století mladší.

Jak dlouho tato současná vzájemná tolerance vydrží, je ovšem ve hvězdách. Muslimy začíná vydatně finančně dotovat Saudská Arábie, katolický Řím nezůstává příliš pozadu a pravoslavní mají v Albánii také své zájmy. Albánci sami většinou, pokud emigrují, tak do křesťanské Evropy (Itálie, Německa, Francie) nebo USA, nikoliv do Řecka nebo do muslimských států.

Přesto dnes v Albánii platí heslo: Jsem Albánec, všechno ostatní je podružné. Tak ať jim to vydrží!

Ostatně lid obecný albánský má ke své historii kuriózní přístup. Například v prodejnách suvenýrů se vedle sebe najdou hrníčky s portrétem Envera Hodži v soupravě s hrníčkem s podobiznou Matky Terezy. Netuším, jak by se u nás vedle sebe snášely hrníčky s Gottwaldem a kardinálem Beranem či dokonce s Miladou Horákovou.

„Uchvatitelé“

Ne všechna slova mají ve všech zemích stejný význam. Pro nás je typickým uchvatitelem třeba hitlerovské Německo a jeho počínání v okupovaných zemích nebo za tzv. Protektorátu. V Albánii a možná i jinde na Balkáně je to trochu jinak. Nebudeme zde probírat složitosti balkánské historie, o tom existují učené tlustospisy. Něčemu se ovšem nevyhneme.

Na Balkáně, a počítejme k němu i Osmanskou říši, to bylo tak, že tam bojovali všichni proti všem. Kdo chtěl opanovat Albánii, nedělal to jen hrubou vojenskou silou (té chyby se dopustilo hitlerovské Německo), ale podporou některého nebo některých z věčně se svářících albánských kmenů. Špinavou práci pak většinou odvedli sami Albánci, přičemž vítězný, ze zahraničí podporovaný kmen, pak měl různé výsady daňové a mocenské. Osmanští Turkové zasáhli pak až proti vzbouřencům, v případě neplacení daní nebo daňových defraudací – podle povahy provinění to pak krutě odskákal pověřený autonomní správce nebo vzbouřené obyvatelstvo. Turci jinak praktikovali obdobu „pax Romana“ (tedy „římského míru“) – dělej si, co chceš, měj si svoje náboženství i své kněze a vládce, řádně plat' určené daně, nestavěj si vyšší domy než Turci a budeš mít od nás pokoj, dokonce ani nesmíš nosit zbraň a nemusíš sloužit (až na výjimky) v armádě. Muslimská víra v Osmanské říši vůbec nebyla podmínkou k dosažení vysokých funkcí. V Osmanské říši ani neexistovala šlechta v evropském pojetí. Zvláštní postavení měli jen nositelé byt' jen jediné kapky osmanské krve, tedy vládnoucího rodu. Jinak rozhodovaly jen schopnosti – vojenské, stavitelské, řemeslné, finančně-účetnické a pod. Pochopitelně, kdo dobrovolně konvertoval k islámu, už cestu zpět neměl, odpadlictví se trestalo (a dosud trestá) smrtí. Tzv.

Janičáři

janičáři byli křesťané, které jako kluky odvedli (resp. rodiče poslali v rámci jistého tributu – tzv. devširme, daně z krve) do turecké armády. Jejich počty se ovšem ročně počítaly na několik stovek, což vzhledem k počtu balkánského obyvatelstva bylo zanedbatelné a mládenci tam měli všemožné zaopatření, které by doma nikdy neměli. Byli vycvičeni jako elitní jednotky, sloužili jako sultánova mocenská páka ve správě některých provincií, měli pravidelný žold a hlavně byli zainteresováni na kořisti. Dali vznik ve střední Evropě známému rčení „poturčenec horší Turka“. Historie zná i několik vzpour janičářů kvůli výši žoldu a nedostatku válečných příležitostí. Za vzpoutru většinou zaplatil hlavou jejich velitel, ale řadové janičáři se každý sultán snažil upokojit s čím jim jejich požadavků. Ovšem podařilo jim také dosáhnout abdikace sultána, pokud ji hrozilo omezení jejich výsad. Podobně to bylo s dívkami do harému – v podstatě to sice byly otrokyně (a tedy to primárně nesměly být turecké muslimky – mohly jen k islámu dobrovolně přistoupit). Dostat dceru do sultánova harému byl opět způsob, jak ji existenčně zajistit, jinak jí často zbývala těžká práce někde na poli. Ne každá příslušnice harému se dostala až do sultánova lože (tam bylo několik favoritek-oblíbenkyň), ostatní byly ale jednak vzdělávány, jednak zaměstnávány v rámci harému různými ženskými pracemi. Později je sultán provdal nebo věnoval svým zasloužilým vojákům a úředníkům, což si zase obě strany pokládaly za čest.

Takže z postav známého (neprávem a jen v Česku ostouzeného) tureckého historického seriálu Velkolepé století byl albánského či chorvatského původu finanční genius Rüstem Paša, z řecké křesťanské rodiny pocházel pozdější konvertita velkovezír a sultánův přítel Ibrahim Paša. Mimar Koca Sinan, velký stavitel tří sultánů, pocházel z ortodoxní řecké rodiny, nechal se v mládí naverbovat k janičářům a v armádě navrhoval své první stavby hlavně ženíjního charakteru – dopracoval se pak až ke stavbám velkých dodnes obdivovaných mešit. Hürem alias Roxelana byla dcerou rusínského popa, zajata Tatary věnována do sultánova harému jako otrokyně, načež to dotáhla navzdory zákonu až na post sultánovy manželky, řešila některé jeho diplomatické záležitosti, proslavila se tedy i na Západě, a se sultánem si vyměňovala milostnou korespondenci v perštině. (Co na to naše genderové fanatičky, zдалipak umějí persky básnit?) Manželka Kemala Paši, pozdějšího diktátora Atatürka byla původem Albánka. Ali Paša Tepelenský alias Janinský vytvořil obsáhlou říši přes několik dnešních států a vládl jí pak ve službách turecké říše – k němu později více. Z toho plyne, že Turci jsou „voříškem“ Balkánu a ti ostatní na Balkáně zřejmě také. Když Italové obsadili Albánii, nebyla to zase okupace v pravém slova smyslu, ale rafinovaně s Albánií vytvořili personální unii. Mussolini pak s oblibou v Tiraně pořádal vojenské přehlídky, protože tam bylo velké náměstí. Když Mussoliniho vláda padla a Itálie změnila strany fronty, považovali Němci Italy za zrádce, obsadili Albánii a pořádali na Italy hony. Albánci ale Italy ukrývali a chránili před Němci, jedna z příbuzných našeho průvodce si také skrývaného italského vojáka nakonec vzala a žije s ním v Itálii. Loutková fašistická vláda v Albánii Němcům údajně nevydala ani jednoho Žida. Zato když v roce 1912 Albánci vyhlásil nezávislost na Turecku, byla to sice velká sláva a dodnes významná událost, leč téměř vzápětí se servali mezi sebou v občanské válce. Rozdělovala je kmenová příslušnost, něco, co už Evropa ani neznala. Země se potácela mezi monarchií a republikou, do toho přišla první světová válka a z Albánie se stalo bojiště. Posléze se premiér a pozdější prezident Zogu prohlásil za krále, nejdříve držel s Itálií, pak se k ní za podpory Jugoslávie obrátil zády a Italové mu království sebrali a věnovali ho Viktoru Emanuelovi III. – proto personální unie. Teprve kvůli pravým uchvatitelům, Němcům, se zvedl všeobecný odpor a vzniklo silné partyzánské hnutí v čele s Enverem Hodžou. Podobně jako v Jugoslávii se tedy Albánci víceméně osvobodili sami, což přispělo k jejich národnímu sebeuvědomění a pozdějšímu odporu vůči Sovětskému svazu. Zprvu

populární Enver Hodža se ale stal nakonec také komunistickým diktátorem se vším, co k tomu patří, avšak to už je jiná kapitola. Sověti se však už pravými uchvatiteli nestihli stát.

Velké či „velké“ postavy albánské historie.

Nejrůznějších pomníků a soch jsme v Albánii viděli spoustu. Jejich jména nám ale nic neříkala, takže jejich význam byl asi jenom lokální, ale nic proti tomu. Některým jménům se ale uniknout nedalo, protože jejich význam hranice Albánie do značné míry překonal. Nic na tom nemění skutečnost, že dnešní poněkud romantizované kádrové hodnocení u některých je plodem až postupného národního sebeuvědomování, asi tak jako u nás se z lupiče a vraha Jana Žižky z Trocnova stal národní symbol a přivlastnil si ho postupně kde-kdo včetně komunistů (ti k němu vlastně měli nejbliže). Ostatně Francouzi to s Napoleonem „vymňoukli“ podobně.

Pyrrhos I. Épeirský (asi 319–272 př. n. l.)

byl hegemonek épeirského spolku, králem Molosů a Makedonie. Byl velmi vážným soupeřem Římanů. Obávaný válečník, svými současníky přirovnávaný k Alexandru Makedonskému. Albánci ho považují za prvního významného Albánce ve svých dějinách. My dnes známe hlavně pojem "Pyrrhovo vítězství" - měl jich ale více.

Pyrrhos I., král Epeiru

Gjerg Kastriot (Gjergj Kastrioti) později zvaný Skanderbeg (Skanderbej, Skënderbeu,...) (1405? - 1468)

Gjerg (Jiří) byl jako pravděpodobně osmnáctiletý poslán otcem na sultánův dvůr jako rukojmí, které mělo zajistit otcovu loajalitu sultánovi a tím také udržení poměrně velkých rodových území. Jak bylo zvykem, rukojmím se na sultánově dvoře nevedlo špatně. Mladému Kastriotovi se dostalo kvalitního vojenského vzdělání, ve správním systému osmanské říše to dotáhl na sandžakbeje (guvernéra) svěřené oblasti. Osmanům sloužil 20 let, ale potom s několika málo sty bojovníků opustil Osmany v bitvě u Niše (listopad 1443), vzápětí obsadil město a pevnost Krujë (Kruž) a až do své smrti 1468 tam a v okolí vzdoroval osmanským trestním oddílům. Ačkoliv neustále měnil své

o. AGIOS GEORGIOS KASTRIOTI

Svatý Jiří Kastrioti

Skanderbegova přilba s kozlí hlavou

Nyní je uložena ve Vídni v uměleckohistorickém muzeu.

evropské spojení, stal se pro Evropu prototypem křesťanského bojovníka proti islámu poté, co konvertoval ke křesťanství. Dílem diplomaticky, dílem silou donutil k poslušnosti okolí albánské kmeny a v průměru operoval se silou 8 - 10 tisíc vojáků. Války ale vedl spíše partyzánským způsobem a díky své vynalézavosti porážel i mnohem silnějšího protivníka. Jeho přilba s kozlí hlavou, dnes uložená v uměleckohistorickém muzeu ve Vídni, se stala symbolem jeho boje a je součástí albánské vlajky. K vidění jsou i sloupy s touto přilbou, připomínající jeho slavnou éru (např. ve městě Berat). V Kruži má Skanderbeg v pevnosti muzeum.

Podepisoval se jako Pán Albánie, říkali mu „Albánský orel“, ovládal území hlavně dnešní Albánie a Makedonie, ovšem jádrem jeho „říše“ byla Krujë a blízké okolí, čím dále od Krujë, tím byl jeho vliv slabší, vykupován občas diplomatickými zásahy nebo holt mečem. Osmanům vderoval plných 25 let, po jeho smrti v r. 1468 ještě Krujë 10 let vzdorovala Turkům, ale nakonec se Skanderbegova „říše“ opět rozpadla a stala se hříčkou v rukách kmenových vůdců a tedy i Osmanů, kteří jejich rozporů dovedně využívali. V Albánii se většinou prosadil islám, křesťanství se udrželo jen u horských kmenů, které Osmané nikdy nedostali pod plnou kontrolu. Ale i mezi nimi se islám postupně plíživým způsobem do značné míry prosadil. Zprávy, ale i legendy o tom, kde všude Skanderbeg zvítězil, kterou pevnost dobyl či naopak nedobyl, dnes patří k historické výbavě každého Albánce a také k výbavě všech průvodců cizinců či turistů obecně. Jestliže se v klášteře Ardenica Skanderbeg oženil, je to významný fakt, který nesmí být opomenut při návštěvě kláštera.

Ali jako mladík

Koňak Skanderbeg patří k významným suvenýrovým i exportním artiklům, i my jsme si pár lahví pro známé a příbuzné z Albánie přivezli. A protože je v Albánii již zmíněný názvoslovný zmatek, mohou vás zpočátku pobavit benzinová čerpadla Kastrati, což ovšem nemá s eunuchy nic společného, je to zase odkaz významné chemické rafinerie na historii, tedy marketingový tah. Je to jedna z forem jména Kastriot/i. V logu firmy je i přilba s kozlí hlavou.

Ali Paša Tepelenský alis Janinský (1744 – 1822)

Nejprve slůvko k pravopisu. Paša je název úřední či vojenské funkce a v češtině bychom ho psali a často i v této souvislosti píšeme s malým „p“. V albánštině i v turečtině ho chápou také jako součást jména a při použití latinky ho píší s velkým „P“. V němčině také, ovšem tam je to z jiných

důvodů, avšak i v anglických textech se píše Ali Pasha. (Totéž platí o titulech jako bej/beg nebo čelebi – učenec)

Život Aliho by vydal na mnohadílný akční seriál, vysílatelný až tak s horory někdy kolem půlnoci. Pocházel ze zchudlého rodu, po otcově smrti jeho matka Hanko zorganizovala tlupu banditů a mstila se všem, kteří podle jejího mínění měli na zchudnutí podíl, jinými slovy, vraždila, louplila, páčila, zkrátka řádila jako pominitá (některé verze jejího životopisu jsou mírnější ☺). Dvě menší městečka se proti jejímu řádění spojila, obyvatelé uchystali bandě léčku a prakticky ji vyhladili. Hanko upadla do zajetí a později byla prodána do otroctví. Zacházeno s ní bylo tak, že byla v podstatě psychicky zničena. Synek Ali ovšem vytvořil vlastní bandu a opět pod záminkou pomsty terorizoval okolí. Na rozdíl od matky v tom ale uměl „lépe chodit“, zbohatl a měl kromě krutosti i jisté diplomatické vlohy. Oběma městečkům viněným z matčiny porážky, se krutě pomstil. Muže povraždil (předtím dal vykastrovat), děti a ženy prodal do otroctví, pachatele utrpení své matky narazil na kůl a pak nechal tři dny grilovat na rozžhavených uhlících. Spojil se s Turky a uzavřel s nimi výhodnou dohodu. Tak se postupně stal pánem (pašou) na obrovském území, zahrnujícím dnešní Albánii, Makedonii a podstatnou část Řecka. Svou moc si udržoval

Ali Paša Tepelenský/Janinský

Ali Paša a Kira Vassiliki

Hlava Ali Paši předložena sultánu Mehmedu II.

způsoby velice krvavými, ale na druhou stranu se choval poměrně mírně ke všem, kdož mu neodmítali poslušnost a to i třeba ke křesťanům. Zakládal školy, sirotčince, chudobince. Turci byli vcelku rádi, že mají v této oblasti klid a plynou z ní pravidelné daně, protože měli více starostí s Ruskem. Ali Pasha Tepelenský (či Janinský podle jeho ústředního sídla) se dožil vysokého věku. Jeho armáda čítala asi 100 000 mužů (po jeho smrti se navíc v jeho paláci našlo několik milionů zlatých mincí, přičemž hlavní poklad se nikdy nenašel). Na svém dvoře přijímal i velvyslance z Británie a Francie. Jeho favoritkou a snad i manželkou byla Řekyně Kira Vassiliki, která jménem svým i jeho provozovala charitativní činnost a byla známa i na Západě.

Bohužel na sklonku života dostal Ali dosti hloupý nápad, že vlastně by mohl být sultánem on, a aby měl dost peněz na toto dobrodružství, začal vypisovat vlastní daně. Ovšem něco takového se v Osmanské říši nepřipouštělo ani mezi příbuznými (i vyvraždění sourozenců sultánových patřilo koneckonců k zákonné praxi, zajišťující jednotu říše) a kvůli zvýšeným daním vypukla i vzpoura mezi Řeky, kteří jinak Turky nenáviděli (a Aliho brali jako tureckého mocipána).

Mehmed II. tedy vyrazil s armádou i s řeckými oddíly na obranu celistvosti říše a panovnické funkce osmanského rodu. Po dobytí janinského paláce si nechal předložit hlavu Ali Paši. Porážka Ali Paši se mimo jiné stala i malou, ale významnou epizodou v Dumasově románu Hrabě Monte Cristo, v němž hlavní hrdina vykoupil otrokyni Haydé, dceru paši janinského, a použil ji k pomstě (viz tento známý román).

Dnes má Ali Paša velký pomník v městě Tepelenë a jeho památka je poněkud hodně zromantizovaná.

Enver Hodža (1908 Gjirokastra –1985 Tirana)

Životopis Envera Hodži by vydal na pěkný tlustospis a podrobnosti lze tedy vyhledat i na internetu v libovolné šíři, hlouce a důkladnosti. Pro náš účel stačí stručný přehled.

Hodža se narodil v rodině obchodníka (snad s textilem nebo lékárníka). K prvnímu seznámení s komunistickými myšlenkami ho přivedl ale jeho strýc. Jako student se Enver víceméně platonicky angažoval ve studentském hnutí za svržení krále Zogua I., pro rozpuštění těchto aktivit začal studovat ve Francii a v dalších západních zemích. V životopise má uvedeno i členství v komunistické straně Francie a Belgie. Nějakou dobu před válkou totiž pracoval i na albánském konzulátu v Belgii. Po návratu domů a obsazení země Italy pracoval jistý čas též jako trafikant a opět se pokoušel organizovat nějaké komunistické buňky. V roce 1941 byla založena komunistická strana Albánie a Enver se vyšvihl do jejího sedmičlenného předsednictva. Jakmile se rozhořel partyzánský odboj hlavně proti Němcům, stal se Enver nevyšším velitelem partyzánských oddílů postupně přetransformovaných do podoby pravidelné armády. Ta osvobodila Tiranu. Spolu s Titovou partyzánskou armádou se zasloužili albánští partyzáni o vyhnání Němců z Balkánu. Enver Hodža byl na vrcholu popularity, kterou dokázal dále využít.

V roce 1946 byla vyhlášena Albánská lidová republika a Komunistická strana se stala jedinou politickou silou v zemi. Proběhlo mnoho reforem, prakticky se podařilo odstranit negramotnost u lidí mladších 44 let. Byla zavedena povinná školní docházka zprvu čtyřletá, později sedmiletá (v r. 1936 navštěvovala školu jen asi čtvrtina albánských dětí). Byl přijat jakýs-takýs důchodový systém, bezplatné zdravotnictví a výrazně zlevněny léky.

Země se zprvu orientovala na Jugoslávii, ale od Jugoslávie se odvrátila, když ji zavrhl sovětské vedení jako revizionistickou. Země se stala členem RVHP i Varšavské smlouvy. Jenže pak Chruščov provedl kritiku stalinského kultu osobnosti, Brežněv to sice trochu zkorigoval, ale stalinistovi Hodžovi to už nestačilo a odvrátil se i od Moskvy. Začal se orientovat na Čínu, která mu pak také poskytovala nějaký čas hospodářskou pomoc. Když Ukrajinec Brežněv nechal prostřednictvím Varšavské smlouvy zlikvidovat tzv. „Pražské jaro 1968“ vystoupila Albánie z Varšavské smlouvy (což bylo trochu paradoxní, protože Dubček musel být pro Hodžu horším nepřítelem než Brežněv). Do textu albánské ústavy se dokonce dostalo ustanovení, že nikdo není oprávněn podepsat kapitulaci Albánie. Když Čína začala navazovat vztahy se Spojenými státy a prohlásila, že jejím největším nepřítelem jsou Sověti, odvrátil se Hodža i od Číny a mezinárodní izolace od světa byl skoro úplná. I v té době ale existovaly jakés-takés hospodářské vztahy s Československem, to dodalo například všechny potřebné lokomotivy, dodnes v Albánii sloužící.

Enver Hodža

Enver Hodža zakázal všechna náboženství, kněží, popové a imámové byli dílem postříleni, dílem posláni do internačních koncentračních táborů, většina kostelů a mešit byla zlikvidována, ponechány byly pouze některé významné památky a pak budovy rychle použitelné jako musea či vzdělávací a kulturní instituce. Albánie byla prohlášena za první ateistickou na Zemi. Došlo k silné militarizaci, neboť Hodža se obával sovětské intervence. Země byla doslova zamořena skoro 750 tisíci bunkrů, většinou malých pro jednu nebo dvě osoby. Spotřeba betonu, byť nepříliš kvalitního, v tak malé a chudé zemi byla ekonomickým hazardem. Hospodářský vývoj se prakticky zastavil. Moc byla udržována prostředky stále více násilnými.

Politický systém byl ale natolik stabilní, že přežil o několik let i smrt Envera Hodži. Pak se sice zhroutil, ale situace se ještě více zhoršila. V zemi vypukla anarchie, kvetla korupce a vše dorazily tzv. pyramidové hry. Lidé prodávali i domy a pozemky, jen aby měli na nákup „akcií“, které ovšem akciemi vůbec nebyly. Prostě uvěřili, že je možné bez práce zbohatnout, a že to někdo (stát, šikovně zvolený politik) zařídí. Ostatně tomu věří levičáci všude na světě, nás nevyjímaje.

Matka Tereza

Většina Albánců zchudla, pokud to vůbec bylo ještě možné, následovaly masové bouře, pád vlády,... viz nedávná historie. Rodný dům Envera Hodži v Gjirokastrë byl sice rozlíceným davem vypálen, ale zdá se, že v hlavách lidu obecného je Enver alespoň zčásti rehabilitován – alespoň o tom svědčí nápisy sprejerů a jimi vystříkané jméno Hodži i rudé hvězdy.

Matka Tereza (1910 – 1997)

Na portrét Matky Terezy narazí člověk v Albánii snad na každém druhém kroku. Přitom je to s ní poněkud zvláštní, protože na území současné Albánie nikdy nežila a ani nepůsobila. Narodila se ve Skopji v albánské rodině obchodníka a farmaceuta (tedy téměř shodně s původem Envera Hodži). Skopje v té době patřila Albánii v rámci Osmanské říše. Krátce na to ovšem vypukla 1. světová válka a Skopje se v rámci Makedonie stala součástí (pozdější) Jugoslávie. Dívka vlastním jménem Agnesě Gonxhe (Poupátko) s příjmením Bojaxhiu se ale pro dráhu řeholnice rozhodlo již ve 12 letech a odešlo do Irska. Agnesě v roce 1928 vstoupila do kongregace Loretánských sester, kde přijala řádové jméno Tereza. Loretánky působily hlavně v Indii, což Agnesu lákalo. Později založila vlastní řád Misionářky milosrdenství na františkánských principech a věnovala se misijní a charitativní činnosti prakticky ve všech chudých oblastech světa. Výčet míst jejího působení je opět velice obsáhlý, ale hlavním místem byla Indie. Je proto chápána jako indická humanitární a řeholní pracovnice. Byla nositelkou Nobelovy ceny míru, Templetonovy ceny, britského řádu Za zásluhy, nejvyššího indického vyznamenání Bharat Ratna. Když zemřela, uspořádali jí v Indii pompézní pohřeb, loučily se s ní statisíce lidí, a její tělo vezli vojáci na lafetě, na níž před ní vezli Mahátmu Gándhího.

Blahoslavenou byla prohlášena roku 2003 a svatořečena byla 4. září 2016.

Ve vší té slávě ovšem pochopitelně snadno zapadnou i kritické výtky z řad odborné lékařské veřejnosti, která ji hlavně vyčítá, že se při léčení těžce nemocných více věnovala misijní činnosti a chtěla léčit modlitbami, zatímco sama si díky svým stykům mohla dopřát nejmodernější léčbu (kardiostimulátor), a také, že se vlastně nechala uplácet i těmi nejhoršími diktátory, kterým

Rozafa

svým působením poskytovala jisté humanitární alibi. Silně až nesnášenlivě brojila proti antikoncepci a potratům. Ale co je to proti zločinům jiných národních hrdinů, že?

Města, stavby, pevnosti

Pevnost Rozafa

O pevnosti Rozafa už zmínka padla. Zbývá dodat, že leží na d soutokem řeky Drin a Buna, přičež Buna vytéká ze Skadarského jezera, na jehož břehu leží nedaleký Skadar. Rozafa vlastně měla chránit přístup ke Skadaru. Pevnost i Skadar byly založeny už ve 3. stol. př. n.l. – později tu vládu Ardieanů vystřídal Římané, Byzantinci a nakonec Osmané – to už ale pevnost chátrala. S jejím vznikem se ale pojí hororová pověst: Tři bratři, kteří stavěli pevnost, narazili na technické potíže, s nimiž si nevěděli dlouho rady. Přísahali, že jako oběť bohům zazdí do hradby prvního člověka, jehož následující den potkají. Jak už to v pověstech bývá, tím člověkem byla manželka nejmladšího z nich. Sklonila se před vůlí osudu, jen si vyžádala, aby jí byl ve zdivu ponechán otvor, odkud by mohla kojit svého synka. Pevnost nese její jméno.

Krujë (Kruž, Kruža)

Ještě ten den, kdy jsme vjeli do Albánie a viděli pevnost Rozafa, jsme stihli navštívit také město Krujë, hlavně tedy jeho bazar pod mešitou a zbytky hradu (pevnosti). Toto historické sídlo je přilepeno ke svahu poměrně strmému. Právě odtud svatý Gjerg Kastriot Skanderbeg ovládal okolí i „svoji“ Albánii a 25 let dokázal vzdorovat osmanským Turkům. Bylo to současně v době, kdy v Čechách vládli Ladislav Pohrobek a Jiří z Poděbrad. Občas se uvádí, že Skanderbeg podporoval mírové

Krujë

úsilí Jiřího z Poděbrad, takže mezi nimi nějaké vztahy musely být. Skanderbegovy vojenské činy a převážná vítězství v mnohém korespondují s válečnickým uměním Jana Žižky z Trocnova. Skanderbeg sice nepoužíval válečné vozy, asi by to v hornaté krajině ani nešlo, ale dokázal dokonale využívat nerovností (a také znalostí) terénu, takže způsobem spíše partyzánským svedl vzdorovat i mnohonásobné přesile. Ostatně tímto způsobem boje se o skoro 500 let později proslavily také jugoslávské a albánské partyzánské armády za druhé světové války. Ve zříceninách hradu je dnes několik restaurací a muzeí, hlavně tedy Skanderbegovo muzeum.

Co se bazaru týče – je v souladu s muslimskou tradicí hned vedle mešity, ale s tureckými, resp. istanbulskými bazary (Velkým i Malým), to má společný snad jen název. V Turecku je bazar jakési velké obchodní tržiště, zčásti či zcela zastřešené, často zabírající i několik ulic, někdy překrytých jen plachtou, kde se specializovaně prodává vše od cukrovínek, přes potraviny, ovoce, zeleninu, textilní zboží až po počítačovou techniku (!). Tady je to opravdu bazar v leccems připomínající naše domácí poměry, tedy stánky Vietnamců, stánky vánočních trhovců, a se

sortimentem spíše vetešným a zbožím použitým, byť se najdou i výrobky nové, většinou ale suvenýrového charakteru, údajně pak i výrobky čínského původu. Na fotografiích je to lépe vidět.

Hotel Regina v katastru obce Radhimë

Ubytování jsme byli na břehu Vlorského (Valonského,...) zálivu v moderním 3*-hotelu. Standardu evropských 3 hvězdiček opravdu odpovídal, byl vcelku nový, nábytek v pokojích zřejmě nebyl ještě zcela usazen, takže si jednotlivé kusy mírně překážely třeba při otevírání zásuvek – ale nebudme hnidopichy, opravdu tomu nebylo moc co vytknout. Teplá voda tekla celý den, drobné závady a nedostatky řešil personál téměř na počkání. Na všem byla spíše patrná

Hotel REGINA 3*

malá zkušenost či naivita, desetiletí izolace od světa se někde projevit musely. Zatímco v Turecku v tomto byznysu pracují navrátilci se zkušenostmi z Evropy, hlavně z Německa, zde byla patrna spíše neumělá snaha po napodobení, například v koupelně nebyla zásuvka pro holicí strojek, prostě maličkosti. Totéž při stravování formou švédských stolů. Prakticky za celých 6 dnů žádná změna. Pořád stejná nabídka jídel, změny nepatrné. V rámci těch pár dnů to pochopitelně nijak zvlášť nevadilo, ale kdo si vyzkoušel Francii, Španělsko či Itálii, tak ten musel ten drobný rozdíl zaregistrovat.

Hotel měl ale vlastní pláž s lehátky a rákosovými slunečníky, a také lávku, po které se dalo přes rušnou pobřežní silnici přejít od hotelového vchodu přímo na pláž.

Firma, provozující hotel, měla též vlastní přístavišátko a výletní loď vhodnou na cesty v okruhu zálivu.

Nepříjemné bylo, že v těsné blízkosti hotelu se nenacházel žádný market, natož supermarket (nebo jsme ho nedokázali objevit). Na nákup pečiva jsme proto museli myslet při návštěvách větších měst. V hotelu jsme měli zajištěnu jen polopenzi, většinou jsme stejně byli na nějakém výletě, takže obědy by jenom zdržovaly a komplikovaly program.

Vlorë (Vlora, Vlára, Valona, + řecký název) + pevnost Kaninë

Město bylo založeno v 6. století př. n. l. jako řecká kolonie Aulon a patří tak mezi nejstarší města v Albánii.

V roce 1417 obsadily město vojska Osmanské říše. Turci z Vlory vytvořili centrum správní jednotky (sandžaku), známé pod názvem Avlonya. V roce 1531 zde místní správce Kara Sinan Paša Sandžakbej nechal zbudovat u mořského pobřeží pevnost. Turecký cestopisec Evlija Čelebi ji později označil za jeden z divů osmanské architektury, a přirovnával ji k pevnosti v Soluni. (Mimochodem: Evlija Čelebi má sošku u legendární pevnosti v maďarském Egeru). V 16. století přišli do Vlory také sefardští židé, kteří uprchli před

pronásledováním ve Španělsku. Na osmanských územích totiž existovala značná náboženská tolerance a často se sem uchýlovali i křesťané před řáděním inkvizice. Velká část obyvatel města byla katolického vyznání, a město spadalo pod biskupství v Drači.

Dnes je Vlorë město s asi 80 tisíci obyvatel a druhým největším přístavem v zemi (po Drači) u Jaderského moře. Město se může pyšnit moderní výškovou výstavbou jak bytů, tak hotelů, širokými ulicemi i spoustou obchodů. Pokud by někdo chtěl tady strávit pobytovou dovolenou, asi by ani nepoznal rozdíl od podobných destinací jinde ve Středozeví. Navíc je tu před dokončením nová pobřežní promenáda, upravené pláže, nové cyklostezky, možnost trajektové dopravy do nedaleké Itálie. Nemalá část obyvatel Vlorë je také v Itálii zaměstnána.

Nad městem se nachází historická pevnost Kaninë (Kanina). Dopravily nás k ní místní mikrobusey (vícemístné taxi). Ze samotné pevnosti toho už moc nezbylo, hlavně části obvodových zdí. Ale jsou odtud překrásné výhledy na Vloru a Vlorský záliv, včetně poloostrova Karaburun a ostrova Sazan. O historii hradu se toho moc neví, pravděpodobně byl založen už ve 3. století př.n. a ve 14. století n.l. byl centrem valonského knížectví. V osmanských dobách zřejmě ztratil na významu.

Berat – pevnost a město

Berat leží na řece Osum. Město je sevřeno mezi dvěma horami a váže se k němu pověst, že v Beratu kdysi žila překrásná dívka, do které se zahleděli dva bratři Tomor a Shpirag. Zamilovaní bratři se rozhodli situaci vyřešit vzájemným soubojem, který skončil nerozhodně. Ani jeden nezvítězil, oba se v litém boji nakonec rozloučili se životem.

Nešťastná dívka se dala do zoufalého pláče a řeka vzniklá z jejích slz rozdělila město na

Evlija Čelebi

dvě části. Poznamenána žalem nad smutným koncem nápadníků nenašla klidu a proměnila se ve skalní útes vklíněný mezi Goricu a Mangalem, na kterém se nyní tyčí beratská pevnost.

Z pevnosti jsou pak dobře vidět obě pohoří – Shpirag a Tomorr (též Tomorri).

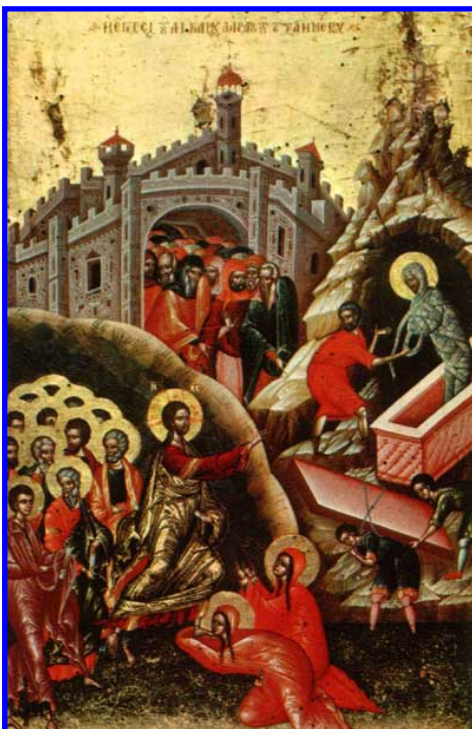
V současnosti je to tedy tak, že na vrchu

Pohoří Tomorr (Tomorri)

*Onufri:
Vzkříšení
Lazarovo*

Onufri - malíř ikon

Berat - město tisíce očí

Mangalem stojí pevnost Kala, která je dosud obydlená. Vznikla ve 13. století v byzantském období. Hradby jsou sice dost poškozené, ale jejich celková délka je skoro 1,5 km a výška dosahuje někde až 3,5 metru. Uvnitř je staré městečko s malebnými křivolakými uličkami. Kdysi zde bylo neuvěřitelných 42 pravoslavných kostelíků, z nichž se do dnešní doby dochovalo v různém stavu osm. Asi nejhezčí je kostel sv. Teodora, přimknutý zvenčí k hradbám a nejvýznamnější (ale podstatně mladší) kostel Panny Marie, který je dnes sídlem Muzea ikon. V muzeu se nacházejí hlavně ikony Onufriho, umělce, o kterém se skoro nic neví, ale který přivedl do malby ikon růžovou (pink) barvu. Vystaveny jsou i ikony jeho syna Nikoly a dalších osobností, a také různé liturgické předměty.

V pevnosti je také zřícenina Červené mešity a zbytek minaretu. Mešita sloužila pro potřeby turecké posádky, obyvatelé byly vždy křesťané.

Stará část města Beratu pod pevností se uchovala v poměrně dobrém původním stavu, či alespoň vzhledu, protože i za Hodžova režimu bylo město památkovou rezervací. Muslimské části, přilepené k vrchu Mangalem se někdy říká „město tisíce očí“, protože všechny budovy mají tři i více oken stejného stylu a velikosti, obrácených k řece Osum. I nové budovy se musely tomuto vzhledu přizpůsobit a na fotkách to vypadá skutečně velmi pěkně. Na druhém břehu řeky se nachází křesťanská čtvrť Gorica. Ta sice nepůsobí tak jednotným dojmem, ale její vzhled je opět starobylý a malebný. Zajímavé je, že domy obydlené křesťany jsou tam označeny křížkem. Doufám, že to není výzva k nějaké „bartolomějské noci“, ale jen tradiční dekorace. Obě čtvrti pak spojuje historický most z dob osmanských a nová lávka pro pěší.

Tepelenë

Tepelenë je město na jihu Albánie, severně od Gjirokastry. Má zhruba 11 000 obyvatel. Nachází se v horském údolí na levém břehu řeky Vjosa. Město samé je vcelku nezajímavé, zajímavější je jeho historie a nádherné okolí. Z historie je známo, že se zde v roce 198 před n.l. střetla římská armáda s armádou makedonskou. V této bitvě Titus Quinctius Flamininus (228 př. n. l. – 174 př. n. l.), římský politik a vojevůdce, zvítězil nad makedonským králem Filipem V. ve druhé makedonské válce.

Se jménem města se také pojí jméno osmanského správce albánského původu, Ali Paši Tepelenského/Janinského, který zde a v Janině střídavě pobýval.

Pod městem se rozkládá velké malebné údolí se soutokem řek Vjosa a Drino (Drinos). Zde je vhodné upozornit, že tato řeka není totožná s největší albánskou řekou řekou Drin (či Drini), a že zmatek v těchto dvou jménech se objevuje i v heslech ve Wikipedii a jinde. A aby to bylo veselejší, existuje ještě řeka Drina, společná třem státům bývalé Jugoslávie.

Gjirokastra

Město Gjirokastra (též Gjirokastër; řecky: Argyrókastron; italsky: Argirocastro; turecky: Ergiri) leží na svazích pohoří Gjere. Má cca 30 000 obyvatel převážně řeckého etnického původu, i když v posledních desetiletích řada obyvatel emigrovala do Řecka. Jeho staré město je zapsáno na Seznamu světového dědictví UNESCO jako vzácný příklad dobře dochovaného města z éry osmanské.

Jeho starší a cizí názvy odkazují ke „stříbru“, což je možná narážka na střechy kryté stříbrnou břidlicí, ale současně se starému městu říká „město kamenných střech“, přičemž tím použitým kamenem není nutně jen břidlice. Zajímavější je ovšem jiná legenda - o princezně Argyro, která než aby padla do rukou tureckým dobyvatelům, raději skočila z hradů a zabila se.

Dnešní název nese po Gjorgu Kastriotim, což je občanské jméno albánského hrdiny Skanderbega.

Ve městě se narodil Enver Hodža a jemu také město vděčí za značný rozvoj a vzestup, bylo spojeno s jeho kultem osobnosti. Má pochopitelně, jako všechna města na Balkáně, barvitou historii. Pro návštěvníka-turistu je ale spíš zajímavé to, co tu dnes může vidět. Takže hlavně malebné uličky starého města, je tu mešita a bazar (novějšího původu, starý kdysi vyhořel) a asi nejnápadnější dominanta, pevnost nad městem. Nekonečné války balkánských národů a kmenů mezi sebou, jakož i vpády tu Římanů, tu Byzantinců, či posléze Osmanů měly za následek, že snad v každém městě a na leckterém kopci je hrad či citadela. Pevnost nad Gjirokastrou má starý původ, ale o její rozmach (a rozkvět města) se zasloužil Ali Paša Tepelenský. Ten dokonce nechal vybudovat asi 10 km dlouhý akvadukt od hory Sopot - stavbu nechal zbourat až samozvaný prezident-král Zogu těsně před 2. světovou válkou a materiál byl použit jako stavební. Pevnost vlastně sloužila až do nedávné doby – byla totiž vězením, které posloužilo několika režimům, hlavně tomu Hodžovu. Dnes je v pevnosti vojenské muzeum (volně přístupná na vstupenku do pevnosti je pouze expozice dělostřelecká), několik pietních míst a velké prostranství s pódiem, konají se zde mezinárodní folklorní slavnosti. Pod pevností je tunel, v němž je Muzeum studené války.

Archeologická naleziště

Navštívili jsme dvě. K nalezišti Orikut není moc co psát. Podle legendy sem po trojské válce přišel řecký kmen Euboanů, založil zde město Orik (dnes Orikut, Orikuti). Zdejší divadlo je nápadně podobné divadlu v Troji, pojme asi 400 diváků. V době řecké sloužilo divadlo k předvádění divadelních her a k různým shromážděním, v dobách římských se tu odehrávaly i gladiátorské hry. Na vršku na divadle stála akropolis, opevněné náboženské centrum, k níž vedla dvě schodiště, obklopená obytnými domy. V domech i před divadlem bylo několik studní, nejhlubší měla asi 23 m, a zajišťovaly v době válečné dostatek vody obyvatelům a obráncům. Nymphaeum u divadla byla vlastně krytá studna zasvěcená bohům vody a požívala zvláštní úcty. Nymphaeum jako stavby původně náboženské se v římských dobách postupně změnila na budovy rekreační či ozdravné.

Apolonie (též Apollonie) bylo antické město, jehož ruiny se nacházejí v kraji Fier, poblíž vesnice Pojan (Pojani). Bylo založeno v roce 588 př. n. l. řeckými kolonisty a bylo pravděpodobně nejdůležitějším z měst tohoto období, která také nesla název Apollonie. Na tomto místě již existovalo osídlení korintskými obchodníky a ilyrského kmene Taulantů, kteří se pak i v dalších stoletích účastnili osídlování a žili společně s řeckými osadníky. Říká se, že město bylo nejprve nazváno Glyacea po Glyaxovi, jeho zakladateli, ale později se přejmenovalo na počest boha Apollona. Město bohatlo především díky obchodu s otroky a místnímu zemědělství, ale také díky velkému přístavu, o kterém se říkalo, že v něm mohlo najednou být i sto lodí. Mělo dokonce vlastní

mincovnu, jejíž mince se našly až v povodí Dunaje.

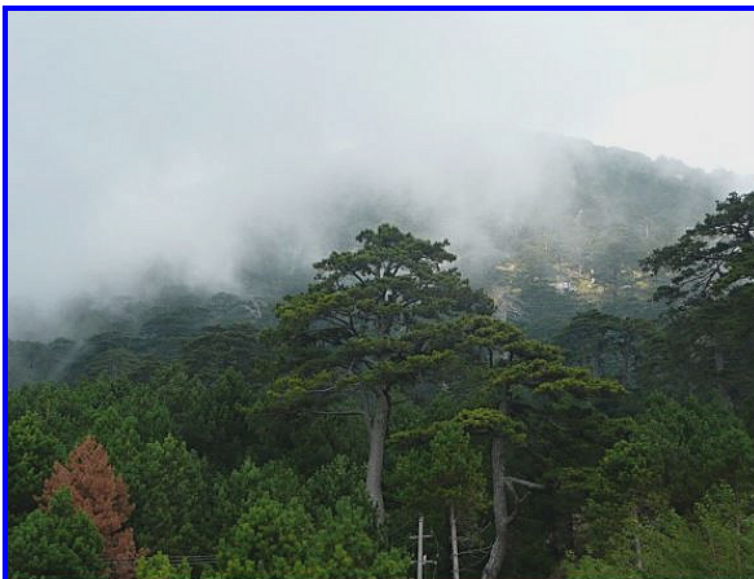
Zajímavostí je, že se po Apolonii potulují suchozemské želvy.

K antické Apolonii přiléhá klášter a kostel Shën Mëri , tj. Svaté Marie (míněna Panna Marie po katolicku nebo přesněji po pravoslavném zvyku Bohorodička). Dnes je v něm muzeum s vykopávkami z vedlejší Apolonie.

Vstup na Apolonii je zpoplatněn – nevyžadujete-li vstupenku, dostanete výraznou slevu. Nepřipomíná vám to něco? (Poznámka: Vstupenku nemáme ☺.)

Llogarský průsmyk a hora Athanasi

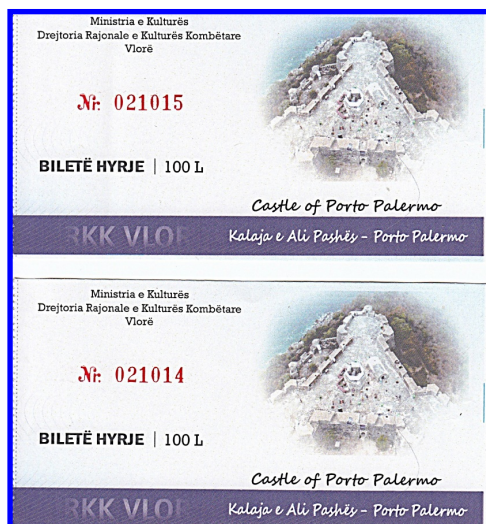
Llogarský průsmyk (Qafa Llogara/Qafa e Llogarës) se nachází ve výšce asi 1027 m.n.m. Přerušuje Kanalitské pohoří, které jinak spadá strmě přímo do rozhraní moří Jaderského a Jónského a vlastně tak znemožňuje pozemní spojení s jižní částí Albánie v přímořské oblasti. Silnice přes průsmyk byla postavena v r. 1920 a svědčí o tom již mírně zerodovaný betonový památník s albánský orlem a letopočtem 1920. Od Vlorë sem vede cesta údolím Dukat a

Llogarský národní park

pokračuje dále v serpentínách na Albánskou Riviéru. Celé okolí je součástí Llogarského národního parku, ale sehnat k němu bližší informace je téměř nemožné, park údajně zatím nemá ani kancelář. Někde by tu měla být tzv. Caesarova soutěska, ale ani na internetu jsem nenašel nikoho, kdo by přesně věděl, kde je, protože tu nikde nic není značeno. Historickým faktem je, že tudy někdy přivedl své legie Ceasar, když se potřeboval poprat s Pompeiem o místo v čele Říma.

Zhruba o 400 metrů výše je protáhlý hřeben hory Athanasi (cca 1450 m.n.m.). Tam se nachází několik vysílacích věží, kdysi v držení armády, ale hlavně jsou odtamtud nádherné panoramatické výhledy (360° - tedy kolem dokola). Cesta vzhůru je poněkud drsnější, kamenitá, turistické hůlky se jeví jako požehnání. Převládá tu bílá barva skal, promíchaná s žlutohnědými pruhy a fleky – tedy hlavně křídový vápenec, dolomit a různé pískovce. Při výstupu také překračujeme pomyslnou čáru vegetace, ještě kousek pod ní se pase jakýsi čtvernožec (koník nebo mula) a pak už jsou jen skály a balvany. Na hřebeni si pak unavený turista může vybrat, chce-li hledět do mořských obzorů nebo na okolní horské masivy, převyšující i 2000 m.n.m., případně se občerstvovat z vlastních donesených zásob – žádná restaurace tu totiž není, k té se musí zase dolů do Llogarského průsmyku. Tam je občerstvovacích podniků několik.

Albánská Riviéra

je oblast jižně od Llogarského průsmyku. Projeli jsme ji mikrobusy až k **zálivu Palermo** (neplést s italským Palermem), v němž se nachází poloostrov spojený tenkou šíjí s pevninou. Tam kdysi Benáčané vybudovali jakýsi opěrný bod, z něhož pak Ali Baba Temelínský (pardon, Ali Paša Tepelenský) vybudoval pevnost. Ta je ze všech pevností, které jsme navštívili, asi nejzachovalejší, vstup je mírně zpoplatněn a pevnost je turisticky hojně navštěvována. Uvnitř je ovšem prakticky prázdná, žádná expozice muzejního charakteru se tu nenachází. Dokonce tu v temných chodbách hned za inkasním stolem s fešnou pokladní není ani osvětlení, takže ke cti přijdou kapesní svítilny, přisvěcování mobilními telefony nebo fotoblesk, jinak se tu musí chodit opatrně a intuitivně se krčit před možnými údery hlavou o klenuté překlady. Na otevřených plochách je denní světlo zdarma (v ceně vstupného ☺). U spojovací šíje se nachází pravoslavný křesťanský kostelík, obklopený železným šrotem (Albánci jsou děsní bordeláři), který jsem si na fotce dovolil vyretušovat. (Na internetu ho lze najít i s tím šrotem, pokud by to někomu chybělo).

Při zpáteční cestě jsme nedřívě shora shlédli někdejší (možná i současnou) **ponorkovou základnu Qeparo**. Možná je opuštěná (jako spousta vojenských objektů v Albánii), možná se personál před námi z taktických důvodů schoval, nikoho jsme tam neviděli. Nápadný je hlavně velký betonový vchod do tunelu, v němž Sověti ukrývali ponorky. Když se Albánie se Sověty rozbratřila, ponorky si nechala. To sice Sověty šíleně namíchlo, ale protože zrovna řešili karibskou krizi, nezbýval jim už elán na krocení Albánie. Údajně se tam krátce mihli i Číňané, ale ani tento komunistický družbošaft nevydržel dlouho. Co se pak stalo s ponorkami není známo, možná si tam v tunelu válejí šunky jako naši blaničtí rytíři, a na něco čekají...(na žold, rozkaz, až bude nejhůř nebo nejlíp,...).

Enver Hodža měl ovšem po té zlodějně špatné svědomí a tak se intenzivně připravoval na válku. Po celé zemi vyrostly malé i velké bunkry. Nejhorší bylo, že zemi postupně zcela izoloval, což mělo neblahé následky.

Pak nás čekalo letoviště **Himara (Himarë)**, což je jednak pláž s hotely, městečko a opět pevnost na kopci. Na pláži jsme se koupali, městečko jen tak projeli a po pevnosti se prošli. Ta je opět částečně obydlená, ale jinak, jak je v Albánii zvykem, je sice označena jako kulturní památka, ale současně je zarostlá plevelem a zanesená odpadky. Výhledy jsou tam ovšem krásné, zvláště když počasí bylo takové meteorologicky neurčité, pročež dramatická oblačnost vše esteticky korunovala (fotky napoví více).

Potom nám byla dopřána fotozastávka nad **přírodní rezervací Kanioni i Gjipese**, v jistých ohledech připomínající okrové „útesy“ ve francouzské Provinci (Roussillon).

Městečkem Dhermi jsme jen projeli, byť původně byla na programu jeho prohlídka, ale čas měl jiné tempo, než se původně předpokládalo, tak jsme zachránili alespoň pár fotek z autobusu.

Městečkem Palasë (Palasa) jsme také jen projeli s připomínkou, že právě zde se střetl Caesar s Pompeiem a vyhnal Pompeia do Egypta, kde ta jejich vzájemná mocenská řevnivost byla ještě kombinována milostnými románky s Kleopatrou, ale to už je, jak se říká, jiná historie.

Z hlediska turisticko-rekreačního lze říci, že tato oblast je ještě turisticky „neobjevená“ a možná ani Albánci dosud nedocenili její možnosti, i když první „vlašťovky“ už tu jsou. Je to sice dost daleko, ale když je někdo zvyklý jezdit na dovolenou do Egypta, Řecka či Turecka, tak ta vzdálenost sem je menší a určitě to tu v létě není na plážích „hlava na hlavě“.

Jak „to chodí“ v Albánii?

Popisovat výlet lodí na ostrov Sazan a koupání na pláži polostrova karaburun je asi zbytečné, stačí popisky u fotek. Když se ale člověk chvíli pohybuje po Albánii, začne si ledačehos všimnout a také se po mnohém pít. Výsledky toho hledání a pítí budiž shrnuty (bez záruky naprosté pravdivosti) na následujících řádcích. Bude to povídání trochu hala-bala, spíše taková všehochuť, ale asi to jinak nejde:

- V Albánii je nádherná příroda. To platí jak pro mořské pobřeží, tak pro hory. Krajina je navíc velmi málo dotčena průmyslem nebo zemědělskou velkovýrobou, takže voda v řekách je čistá, o potocích ani nemluvě, a spousta vody se exportuje do Řecka nebo si ji pro výrobu čepují velké pivovary, třeba nizozemský Amstel. Milovníci letních hor si tu přijdou „na své“, hlavně pokud jim nevadí stan, náročná túry a vaření jak kdy a kde se dá, protože turistický průmysl tu v horách ještě nevyrostl. Milovníci zimních hor to tu zřejmě mají těžké, na ně ve významném měřítku pamatováno není.

- Jak řekl jeden rodilý Albánc: „Albánci nepochopili komunismus a nepochopili kapitalismus“. Přeloženo do hovorové češtiny: Vždycky to vzali za špatný konec. Nechali si namluvit, že se budou mít dobře, protože to někdo zařídí. (Ostatně i u nás tomu nejméně třetina národa věří také).

Proto nejdříve věřili, že Enver Hodža je spasitel, který je dostane z bídy. Když poznali, co je vlastně zač, bylo už hodně pozdě. Oni totiž komunisté dokážou některé sympatické věci uskutečnit (na cizí účet) poměrně rychle – například bezplatné zdravotnictví, a lidové masy se neptají, kde se na to vezme. Nechají si namluvit pohádku o starostlivé matce Straně a socialistických vymoženostech. Pak se lidu ještě namluví něco o zlých nepřítelích, případně se začne hledat i vnitřní nepřítel, pár (ale většinou hodně) lidí se popraví nebo zavře. Na nepřítel se svede, proč všechno není takové, jak bylo slibováno. Když u nás komunisti pochopili, že okradení „boháčů“ a „kulaků“ není cesta k trvalé prosperitě a začali se potácet v rostoucích ekonomických potížích, pochopitelně jim došlo, že tajemství je v „produktivitě práce“. Když tento pojem začali vnášet do své propagandy, bylo už pozdě, protože jim lidé nerozuměli. Lid obecný očekával, že „stát“ se postará, protože jim to tak bylo neustále vtoukáno do hlav. Komunisty u nás nakonec udržela

u moci zahraniční intervence. V Albánii ale k zahraniční intervenci nedošlo. Ovšem komunistický dogmatismus tam byl doveden k dokonalosti a země byla v naprosté izolaci. Začalo to rozkmitřením s Jugoslávií, která brala socialismus a komunismus velmi vlažně, své občany nebrzdila, když mířili do zahraničí za prací. Doma sice praktikovala různé pitomosti (dělnické vlastnictví podniků včetně samoobslužného určování mezd a jiné naivity), ale v mnoha směrech se naopak chovala velmi liberálně, takže si udržela i volně směnitelnou měnu. Když Sověti odsoudili Stalinův kult osobnosti, rozkmitřila se Albánie i s nimi a přimkli se k Číně. Jenže pak Čína pochopila, že „kulturní revoluce“ není to pravé ořechové, začala normalizovat vztahy s USA a doma uvolňovat prostor pro malé a později i větší podnikání. Albánci tedy zavrhl i Čínu. Všechno toho rozkmitřování a rozbratřování ovšem bylo doprovázeno i přerušováním hospodářských styků a vedlo k zastavení zahraniční pomoci, dosud přijímané od „soudruhů“. Rozvoj země se prakticky zastavil.

Když komunistický režim v Albánii padl, zase si lid obecný myslel, že teď vypukne ráj na zemi, zvláště, když najednou měl možnost se podívat do Evropy. Svobodu ovšem většina pochopila tak, že si každý může dělat co chce. Vypukly tzv. pyramidové hry a lidé masově uvěřili, že zbohatnou bez práce jenom tím, že si mezi sebou budou posílat peníze. Tedy „já někomu pošlu 10 peněz a 10 lidí pošle po 10 penězích mně. Vydělám 90 peněz“. Dál už lid obecný neuvažoval. Ale těch 10 lidí zase očekávalo, že každému z nich pošle dalších 10 lidí peníze, tedy už lidí 100, v dalším kole 1000, pak 10000, 100000 a v šestém kole už muselo poslat někomu 10 peněz milion lidí, v sedmém by to bylo 10 milionů lidí. Prostě ten systém se zhroutil, což by měl umět předpovědět každý, kdo bral na střední škole geometrické posloupnosti, a každý, kdo vládl selským rozumem. Albánci kvůli tomu i prodávali své nemovitosti. Nebudme k Albáncům moc příkří, u nás rovněž spousta lidí nalétla na podobně fungující Herbalife, Euroline, pěstování kalifornských žízal a podobné nesmysly. Naštěstí to byl jen omezený počet (nedo)vzdělanců, naivů nebo hlupáků – a poměrně rychle to bylo ze zákona zakázáno. (My sami jsme museli odpálkovat několik VŠ-vzdělanců, kteří se nás pokoušeli do těchto systémů namočit).

V Albánii tak zbohatli organizátoři a s nimi spojená politická špička, národ byl ožebračen. Vypukly ozbrojené nepokoje, padla vláda a také se zorganizovala místní mafie.

Zatímco komunisté vymýtili negramotnost, dnes už zase negramotnost v Albánii bují. Je přece nedemokratické někoho nutit chodit do školy, a stát nemá sílu na to, aby školní docházku vynutil.

- Úroveň školství v Albánii je, dle vyjádření Albánců, mizerná. Kdo chce mít kvalitní vzdělání (i takoví se najdou), odchází studovat do zahraničí, hlavně do Itálie, ale i do Německa či Francie. Tito lidé se už v naprostě většině do Albánie nevrací. S dosaženým vzděláním se radši nechají zaměstnat v hostitelské zemi, a i kdyby to bylo za menší plat, peníze zasláné rodičům a příbuzným do Albánie mají doma násobně vyšší hodnotu. Umožní pak slušně přežívat důchodcům nebo investovat do stavby domů či nákupu bytů. Problémem je, že Albánie tak přichází o „mozky“ a je tedy nadále odsouzena k chudobě. Nevzdělaní prostě úroveň země nepozvednou. Není náhodou, že Turecko, země v mnoha ohledech srovnatelná, naopak lákalo už židovské profesory, pronásledované v hitlerovském Německu, na své univerzity, a dnes láká bývalé „gastarbajtry“ k návratu z Německa a nabízí jim doma srovnatelné podmínky. Kdo navštívil Turecko i mimo 5 km-pásmo kolem pobřeží moře, ví, o čem je řeč a jak se návrat zkušených spoluobčanů projevuje v běžném životě.

- Proč je v Albánii tolik černě oděných žen? Do životního stylu Albánců se promítly

některé obyčeje a společenské zvyklosti většinového islámu. Ženy žijí pro muže, rodinu a děti. Pokud ovdoví, byť v hodně mladém věku, už se znovu nevdávají a nosí vdovský šat. S náboženstvím to nemá nic moc společného, je to tak prostě „společensky správné“. V Albánii se také, jako ve většině muslimských zemích, nespojuje láska a sex. Naopak - úspěšný muž „musí“ mít milenku, případně i více milenek. Ale nesmlouvavě platí, že rodina musí být plně zabezpečena na přijatelné společenské úrovni. Pokud by muž milenku neměl, bylo by to podezřelé a vznikly by pochybnosti o jeho úspěšnosti. Naopak, kdyby kvůli milenkám zanedbával rodinu, veřejné mínění by ho odsoudilo a doslova vyštvalo na okraj společnosti. Prostě: jiný kraj, jiný mrav, jiné staletími prověřené zvyklosti – a exportovat sem nějaké naše genderové nesmysly, jako bohaté dotace z kapes normálních rodin parazitním samoživitelkám a podobně, by asi dopadlo katastrofálně. Nehledě na to, že se u nás najdou pitomci, kteří by vše nejraději šířili „humanitárním bombardováním“.

- Ženy zde prakticky nevykonávají profesi číšnice-servírka. Údajně proto, že se při chůzi s břemeny rychleji unaví, pravým důvodem je asi něco jiného, spočívajícího ve zdejší morálce. Ale zase nepropadejme předsudkům. Ženy se významně zapojily do partyzánského odboje, mají tu mnoho pomníků. V současné politice i ve vysokých funkcích jich je údajně mnohem více než u nás. (Jo, a Albánky jsou pěkná děvčata.)

- Proč je v Albánii tak málo cyklistů? Je to nápadné, hlavně ve srovnání s jinými evropskými zeměmi (a nemusí to být zrovna Nizozemsko). Zde jezdí hlavně různé kutilsky upravené tříkolové „rikši“ drobných trhovců a živnostníků. Odpověď je ta, že kolo-bicykl je znakem chudoby. Každý Albánec hledí mít auto. Ojetiny se konec konců dají dnes relativně snadno sehnat všude v Evropě. Albánec má tedy auto, ale to velmi často jenom stojí před domem, vystavené na odív, protože majitel nemá na benzin. Nebo s ním alespoň zajede do trafiky, protože chodit pěšky je také znakem nenáviděné chudoby. Často vidíte Albánce, jak si to po silnici uhaní na oslíku, je to pro něho lepší, než kdyby se společensky znemožňoval jízdou na kole.

- Nejčastěji se vyskytující „firma“ je Lavazho (Lavash, Lavazh,...). Co to je? Když si Albánec koupí auto, snaží se koupit si k němu také tlakovou čističku. A protože má čističku, tak si pověsí ceduli Umývárna. Hned je z něho podnikatel. Takže v každém bloku ve městě jsou určité dvě myčky aut, zpravidla v nějaké garáži nebo pod přístřeškem.

- Albánci se v mnoha ohledech zhlédli v Itálii. Bohužel, dle mého dojmu, nejvíce v té části Itálie od Říma na jih, kde je neskutečný nepořádek a špína (viz naše prezentace z Itálie – Neapolského zálivu 2015). Takže i zde se téměř se železnou pravidelností střídají na pobřeží krásné hotely se skládkami odpadu, nevhlednými chlívky a mezi tím

I oslík je lepší než bicykl

se mohou také potulovat vyhublé krávy. Když jsme projížděli horskými serpentinami, viděli jsme na malém návrší malou vesničku, snad jen 10-12 pěkně vypadajících domků. Silnice vedla pod tím návrším a svah od vesničky k silnici dlouhý tak asi 100 metrů, byl plný odpadků, kam se co dokutálelo, tam to zůstalo ležet. Vesničané je prostě vyhazovali oknem. Nebýt tam ten svah, byli by už těmi odpadky zahlceni jako v Chánově. Leckde v městech se nacházejí kontejnery na odpad, u nás se v poslední době barevně rozlišují kvůli třídění. V Albánii, bez ohledu na to, jestli se jedná o nádoby kovové nebo plastové, mají všechny zničená transportní kolečka, proražená nebo utržená víka, promáčkklé nebo prasklé stěny. Prý je to jejich „demokratický“ přístup ke státnímu (obecnímu) majetku.

- V Albánii se hodně staví. Ovšem při bližším pohledu se zjistí, že na rozdíl od Turecka nebo srovnatelné Černé Hory, je celá řada rozestavěných budov opuštěná. Uvádí se, že asi třetina staveb je pozastavena (došly finanční zdroje, čeká se na další přísun ze zahraničí) a třetina staveb už nikdy dostavěna nebude (zdroje nelze očekávat). Takže Albánie nejdříve utopila nesmírné množství betonu v betonových bunkrech a nyní zase obrovské množství betonu v rozestavěných stavbách. Ta země nemůže s tímto přístupem zbohatnout.

- Naivita málo vzdělaných Albánců je vidět i v tom, že vůbec neuvažují v širších časových a ekonomických souvislostech. Získají nějaké peníze a postaví si několikapatrový nebo exoticky vypadající hotel a očekávají automatické zbohatnutí. Bohužel ten hotel klidně postaví u nějaké benzinové čerpací stanice kdesi v polích, kde si turisté sice rádi a možná i často natankují nádrž, ale určitě tam nepřesí nebo dokonce nestráví týdenní dovolenou, protože desítky kilometrů kolem není nic turisticky či rekreačně zajímavého. Zbohatnutí pana „hoteliéra“ se tedy konat nebude a peníze jsou „fuč“. Opět tedy další zmarněný materiál a finanční prostředky.

- U nás byla pro vládu komunistů charakteristická třeba kolektivizace na vesnici. Z drobných políček vznikly rozlehlé družstevní lány, nastavěly se kravíny, sila, silážní jámy, skladové a garážové prostory atd. Po pádu komunismu leccos z toho vzalo za své, ale zemědělská velkovýroba už zůstala. Družstva se většinou přetransformovala na různé akciové společnosti, i soukromě hospodařící jednotlivci se zase snaží dostat pod svůj vliv co nejvíce polí. Podobně je tomu třeba ve Španělsku, tamní družstevní lány by jim mohli závidět i sovětští kolchozníci-sovchozníci, u nás se takové rozlohy polí asi nikde nenajdou (snad jen někde kolem Kroměříže, tam jsem jel jednou na kole několik kilometrů kolem jednoho obilného pole, úděsný to zážitek). V Albánii, kde nikdy nic nepochopili, mají ale stále malá políčka, vyhublé krávy potulující se, kde se jim zachce (třeba mezi domy nedaleko centra Vlorë), malá stádečka ovcí nebo koz (tak do dvaceti kusů plus minus deset), která se sice někde pasou, ale také přesunují i po rušných silnicích. Žádné známky zemědělské velkovýroby jsme nikde neviděli - uznávám, že jsme neviděli všechno, třeba nám to bylo náhodou skryto. Zatímco v Turecku je v každé větší vesnici prodejna traktorů (převažuje značka New Holland), zde ještě stále vládou oslíci, muly a malotraktůrky možná

z kutilské dílny.

- V Turecku nenarazíte na jediný sprejerský nápis. V Albánii jsou počmárány celé budovy. Budova gymnásia v Gjirokastrë je sprejery „vyzdobena“ až do výše prvního patra a to velice hustě. Vypadalo to hnusně, ale mrzí mne, že jsem to přesto nevyfotil.

- V Albánii se také hodně staví „načerno“, bez stavebního povolení. S tím také souvisí „černý“ odběr elektrické energie. Rozvody elektrickými vodiči po sloupech, stromech, betonářských drátech vyčnívajících ze železobetonu,... jsou přímo fascinující. Čeští elektrovizáři sem musí mít úředně zakázaný vstup, protože by nutně utrpěli psychickou újmu. Dřevěné stožáry mají k tomu navíc „malebně“ pouze nahrubo odsekány větve. Vodiče nejsou přichyceny v nějakých izolátorech, ale pouze kolem takového „stromu“ omotány – viz několikere foto. Něco jako lišty pro uschování vodičů vedených po fasádě, tady neznají (ale to je problém celého Středomoří). Dráty se vedou po zdech domů, z okna do okna k sousedovi nebo přes ulici. K tomu jistě neexistuje žádná dokumentace, a jak a kdo tu vlastně platí za odebranou energii mi zůstalo záhadou.

- Nevím, jak velká města, ale maloměsta jako Fier, rostou v podstatě živelně a nedá se říci, že by tam existoval nějaký plán zástavby. Takže se to všelijak střídá: Několikapatrový obytný dům, vedle zanedbaná parcela, naproti Lavazho, následuje barabizna z doby, kdy byl Skanderbeg kojencem, chodníky žádné, jen jakés-takés zabahněné stezky. Mezitím zmíněné „stožáry“ elektrického vedení. Jezdit tu s kočárky nelze a proto je také nepoužívají. Ženy s kočárky lze vidět třeba ve Vlorë, ale zřejmě se jedná o zahraniční turistky. Ale na druhou stranu je třeba říci, že obchody a restaurace (i byrektorie) jsou čisté a ani vás nenapadne se jich nějak obávat či štítit. Viděli jsme i majitele jednoho takového stravovadla, který vodou z laboru kropil chodník, aby se tam neprášilo.

- Domluvit se s číšníkem je groteska. I připoužití několika slov anglických či německých do komunikace vnáší horor jejich opačné chápání pohybů hlavy. No zkuste kývat "ano", což děláme automaticky při souhlasu, když to Albánc chápá jako "ne". A vrťte hlavou ze strany na stranu, když "po albánsku" souhlasíte, protože oni to mají naopak. To je přímo "válka civilizací".

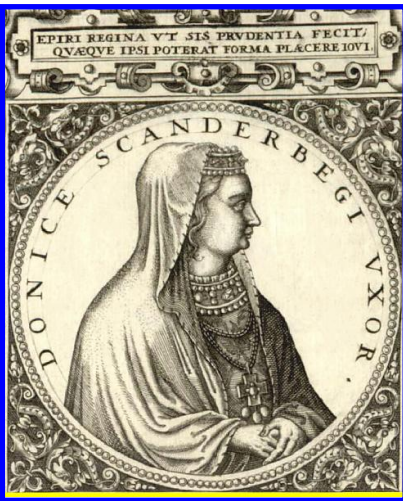
- Nahlédne-li člověk do ekonomických přehledů a statistik, potvrdí si, co ho asi napadne, rozhlédne-li se po krajině. Albánie je bohatá na nerosty, ty hory je prostě skrývají. Je dokonce bohatá na ropu (a má také kuriozní naleziště asfaltu-bitumenu, což se většinou dostalo až do našich školních učebnic). Ne všechno dokáže ale efektivně vytěžit a zahraniční investoři se vstupem do země po neblahých zkušenostech dost váhají. Všechno je podřízeno korupci, politickým vlivům na veřejné zakázky a vymahatelnost práva je mimořádně špatná. Že to někde může být o dost horší než u nás, se už přitom nechce věřit. V zemi je velmi řídká železniční síť, spojení železnice se zahraničím prakticky neexistuje (něco se sice staví, ale z neznámých důvodů zase bourá, v r. 2000 byly vytrhány koleje na trati do Černé hory.) Silnice páteřní síť mezi velkými městy jsou překvapivě kvalitní (možná vliv Itálie), ale ty méně důležité jsou stejně mizerné jako ty naše. Dálnice čítá zatím jen pár desítek kilometrů.

- Dopátrat se nějakého relevantního údaje o mzdovém mediánu se mi nepodařilo. Z dílčích náznaků a útržků informací z různých zdrojů lze odhadnout, že životní úroveň je někde na třetině té české. Protože na rozdíl od Turecka jsme v Albánii nenarazili na realitní kanceláře (nebo jsme je přehlédli), lze si těžko udělat přehled o cenách nemovitostí nebo nájmu. Dle slov našeho albánského průvodce, Albánci nemají rádi nájemné bydlení a snaží se získat vlastní dům nebo byt.

Pokud mají dobře placené zaměstnání nebo zahraniční zdroj, staví si docela pěkné jednopatrové domky či vilky, které by obstály i u nás, alespoň z architektonického hlediska. Běžné byty kolem 60 m² stojí zhruba po přepočtu z euro 2,5 milionu Kč, což zase zhruba odpovídá našim poměrům s výjimkou Prahy. Pokud jde náš turista nakupovat do "řetězce", je tam pro něj levněji než u nás - u malých obchodníků to nemusí platit doslova. Nejsou tam ani zvláštní rozdíly mezi cenami jídla v obchodech a v restauracích. Pobyť v Albánii prostě českého turistu nezruinuje, může si dokonce připadat jako "pán".

Cesta zpátky

Počasí se rapidně zhoršilo a cestou nás doprovázely dešťové mraky prakticky až domů. Doma jsme zjistili ze zpráv, že na trase, kterou jsme projeli z Albánie přes Černou Horu

*Donika, Skanderbegova nevěsta
Svatbu měl v klášteře Ardenica*

a Chorvatsko došlo k přívalovým deštům a bleskovým povodním. Naštěstí nás to nijak zásadně nepostihlo, byť jsme deštníky měli v pohotovosti. Na albánském území jsme ještě absolvovali krátkou návštěvu kláštera Ardenica, kde stále aktivně působí

6-8 pravoslavných mnichů. Jednoho jsem stihl vyfotit, ale z jeho podrážděné slovní reakce jsem vyrozuměl, že si to nepřeje. To bylo vůbec zajímavé – v pravoslavných kostelech a kláštorech se zakazuje fotografování, ač k tomu neexistuje žádný náboženský důvod (pochopit by se dal zákaz focení s bleskem nebo poplatky za fotografování, ale naprostý zákaz, mhm, divně!). V mešitách nebyl nikdy nikde (ani v Turecku) s fotografováním žádný problém, přestože islám je k zobrazování živých tvorů formálně velmi nevstřícný. V kostelech katolických nebo pravoslavných na území bývalé Jugoslávie jsme rovněž fotili bez problémů a to i osoby duchovní.

V přístavu Durrës (řecky Dirráchio; srbsky, Drač; italsky Durazzo; turecky Dıraç) jsme měli delší přestávku, takže jsme se společně i individuálně podle zájmu prošli přímořskou částí města. K vidění je především postupně odkrývaný římský amfiteátr z doby císaře Trajána (vypadá impozantně, ale proti tureckým památkám z téhož období, jako Efes, Afrodisias, Pergamon či Pamukkale-Hierapolis, nic moc). Pak je tu krásná moderní mešita z r. 1930. Je mimořádně světlá, i ty nejsvětější v Turecku jsou během dne osvětlovány velkými lustry se stovkami světýlek. Tato byla Za Hodži zavřena, ale provoz byl opět po pádu jeho režimu obnoven. Je velmi pěkná, jak zvenčí, tak uvnitř, i když pochopitelně vnitřní výzdoba je prakticky nulová, omezená je na tradiční arabské kaligrafické nápisy jména Al-Alláh. Posváčili jsme byrek, nakoupili nějaké Skanderbegovo pitivo v supermarketu, krátce se prošli po parku přímořské promenády a jen se za námi zavřely dveře autobusu, začalo přšet.

K historii Drače se zde vyjadřovat vůbec nehodlám, je nejen složitá, ale dokonce zmatená a údaje z různých zdrojů se vzájemně popírají. Například je zde pomník „hrdiny lidu“, důstojníka, který se bránil italské invazi a přitom padl, ale současně se dočtete, že už ve třicátých letech minulého století Albánie postoupila dobrovolně Itálii Dračský přístav, aby tam Italové pro sebe i Albánii vybudovali námořní základnu – no a pak věnujte čas na rozplétání historických dějů a jejich významu v cizí zemi.

Benzinové stanice Kastrati

S eunuchy to nemá nic společného, pouze se hlásí ke jménu Kastrioti.

Poslední významnou zastávkou byla Tírana (Tiranë). Formálně založena byla císařem Justinianem v r. 520, ale na místě, kde jsou doložena neolitická sídliště. Byla však stále bezvýznamným městem jen velmi pomalu rostoucím a to až do roku 1920, když sem byl přenesen z vojensky snadno napadnutelné Drače statut hlavního města. V té době měla Tírana jen něco kolem 15 000 obyvatel. Dnes se uvádí odhad kolem 700 000. Protože začala růst už v moderní době, má poměrně moderní urbanistické řešení – velké centrální náměstí a paprskovitě se rozbíhající radiální ulice k okrajům města, pospojované několika soustředným okruhy. Bohužel začala růst v době, kdy automobilový průmysl byl ještě „v plenkách“ a uvádí se, že dnes je prakticky dopravně zahlcena a na pokraji kolapsu, přičemž řešení nebude jednoduché.

To podstatné jsme stačili nafotit. Pravdou je, že Tírana působí dobrým dojmem a tak trochu to není Albánie, ale jinakost u hlavních měst bývá obvyklá. Je zde patrná snaha (už z prestižních důvodů) stavět výškové mrakodrapy, ale vše naráží na nedostatek peněz a zcela nevyjasněné právní prostředí – každý mrakodrap je především náročná investice, která musí mít zajištěné zdroje a také návratnost. Je zde spousta ministerstev, některé názvy připomínají „Orwella“ – ministerstvo veřejného pořádku, ministerstvo veřejných prací, ministerstvo městského rozvoje a dopravy,....

Utratili jsme poslední „drobné“ za tekuté Skanderbegy, dalších „drobných“ jsme se zbavili prodejem spolucestujícím, protože co s albánskou měnou v Česku, kde se nevykupuje.

Pak už nás cesta vedla téměř přesně na sever ke Skadaru a k hraničnímu přechodu do Černé Hory. Tam to tentokrát trvalo dost dlouho, úřední osoby se vyžívaly v sekýrování, ale speciálně nás nechali projet, když jsme přišli na řadu, bez velkého zdržení.

V Černé Hoře (zde si hrdě píší všude Montenegro, zajímalo by mne, jestli je korektní obyvatelům říkat Montenegři) jsme tranzitně přenocovali v Sutomore v hotelu Južno more (konečně jazyk slovanský a srozumitelný). Po snídani jsme byli dovezeni do Kotoru, města-pevnosti na konci Boky Kotorské, kde jsme zase z důvodu povinné 9-hodinové přestávky museli opustit nehybný autobus. Měli jsme z toho trochu obavy, ale prošli jsme si Kotor (s výjimkou hradeb, které se táhnou do neuvěřitelné výšky na úbočí hor), prolezli několik kostelů, poseděli na kávičku a dopřáli si výletní plavbu po Kotorském zálivu až na ostrůvky u Perastu. K popisu ovšem stačí texty u fotografií, na bližší zkoumání zdejších "poměrů" zase moc času nebylo.

Závěr (?)

Bylo to pěkné a opravdu stojí zato Albánii vidět, ať už jako rekreant nebo poznávací turista.

Nutí to ovšem k zamyšlení, čím to je, že jsou takové rozdíly mezi Tureckem, Černou Horou, Chorvatskem a Albánií či Bulharskem. Historii měli víceméně společnou a ta turecká nadvláda zase nebylo nic, co by nesneslo srovnání s "táborem socialismu" či s utužujícím se "bruselismem", takže na počátku 20. století ta startovní čára byla u všech těchto zemí prakticky stejná. Nenapadá mě tedy jiný rozdíl, než ta léta komunismu. Čím byla komunistická diktatura tvrdší, tím hůře to dopadlo. V Turecku diktatura Kemala Paši Atatürka vedla k osvobození národa od zatuchlých historických poměrů (Atatürk se urazil, když ho kdosi přirovnal k Hitlerovi, řekl, že: "Hitler zotročil svobodný národ, já zotročený národ osvobodil"), sekularizoval a "zevropštil" stát, zatočil s negramotností, omezil moc ideologů (imámů) a navzdory všem nepříjemnostem, které to doprovázelo, ho ještě po 80 letech Turci zbožňují, a z Turecka je země naprosto moderní a turecké hospodářství jí můžeme závidět. V zemích bývalé Jugoslavie měl velkou autoritu Chorvat Josip Broz zvaný Tito a jeho portrét měli lidé doma a nevěřili, že by se Jugoslávie mohla někdy rozpadnout. Jeho socialismus byl takový vlažný, nezavřel Jugoslávce do klece, pustil je na práci do Evropy, nechal lidem velkou míru samostatnosti. Jeho dílo bohužel rozbili provinciální politici po jeho smrti, vsadili na nebezpečný nacionalismus, ale docela slušnou úroveň si všechny země bývalé Jugoslavie udržely, dobře je to vidět i v Montenegru, které mělo asi k Albánii nejbližší. Bulharsko zůstalo šedivé a nudné, ale jeho socialismus ho alespoň udržel v mezinárodní spolupráci byť jen v rámci RVHP a občas to dost skřípadlo. Jen v Albánii bylo vítězství ideologie nad zdravým rozumem absolutní a podle toho to tam dopadá a ještě hodně dlouho dopadat bude.

P.S. - blížíte-li k hranicím chorvatským nebo montenegerským, modlete se, aby před vámi nebyl albánský autobus. Zdržení kvůli němu se jeví nekonečné, pasová a celní kontrola si na nich "smlsne" a vy na to doplatíte svým časem.

(podzim 2017)

V cyklu **Putování hloupého Honzy** už vyšlo (ve formátu .pdf):

- Turecko (2014)
- Španělsko (2013 & 2016)
- Holandsko (2017)

Obsáhlé fotoreportáže z cest s otextovanými fotografiemi z tuzemska i zahraničí lze v případě zájmu dodat na CD ve formátu .xls (tj. PowerPoint), Jejich seznam lze vidět na adrese:

<http://hony-safra.eu/Hony/Cesty/Cesty.htm> .

Tam je lze také spustit, ale počítejte s delším nahráváním, jsou to velké soubory.

Kontaktní adresa: cmuchalek@centrum.cz

